

UDK:329.78(575.1)

Gulnoza XUSHMATOVA,
O'zbekiston Milliy Universiteti tadqiqotchisi
E-mail: gulnozanorqulovna@mail.ru

TDSHU dotsenti. s.f.n., Sh.I.Shazamanov taqrizi asosida

THE PROBLEM OF SPIRITUAL AWAKENING AND MENTAL HEALTH IN YOUTH

Annotation

In this article, the author talks in detail about the need to raise the spiritual outlook of young people, improve their mental health, lead to perfection, and bring them out of an unhealthy environment into a healthy one.

Key words: Spiritual image of youth, perfect person, healthy and unhealthy environment, youth outlook, healthy thinking, healthy society, logical thinking.

ПРОБЛЕМА ДУХОВНОГО ПРОБУЖДЕНИЯ И ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

В данной статье автор подробно рассказывает о необходимости поднять духовное мировоззрение молодежи, оздоровить ее психическое здоровье, привести к совершенству, вывести из нездоровой среды в здоровую.

Ключевые слова: Духовный образ молодежи, совершенный человек, здоровая и нездоровая среда, молодежное мировоззрение, здоровое мышление, здоровое общество, логическое мышление.

YOSHLARDA MA'NAVIV UYG'OQLIK VA TAFAKKUR SOG'LOMLIGI MASALASI

Annotatsiya

Ushbu maqolada muallif yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini yuksaltirish, fakakkurini sog'lomlashtirish, komillik sari yetaklash, nosog'lom muxitdan sog'lom muxitga olib kirish kerakligi xaqida batafsil yoritib beradi.

Kalit so'zlar: Yoshlar ma'naviy qiyofasi, komil inson, sog'lom va nosog'lom muhit, yoshlar dunyoqarashi, sog'lom tafakkur, sog'lom jamiyat, mantiqiy tafakkur.

Kirish. Mustaqillikni mustahkamlash jarayonida mustaqil fikrga, bilimni, chuqur tafakkurga ega bo'lgan yangi avlodni tarbiyalab yetishtirishda ulkan yutuqlarga erishganligimizni fikrimiz boshida e'tirof etib o'tib ketishimiz kerak albatta. Murakkab tez o'zgaruvchan globallashtirish jahon sharoitida har qanday davlatning zamonaviy jamiyatga transformatsiyalanganlik darajasi ular tomonidan siyosiy, iqtisodiy, sotsiomadaniy voqelikdagi yoshlarning o'ziga xos roli va mavqei anglanganligi bilan belgilanadi. Yoshlar muammolarini hal qilish sohasidagi samarador davlat siyosatini amalga oshirish hamda unda qo'llaniladigan mexanizm va texnologiyalarni takomillashtirib borish nafaqat ijtimoiy barqarorlik balki, umuman davlat xavfsizligini kafolati hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida umumjahon standartlari va milliy-mintaqaviy xususiyatlarni o'zida uyg'un tarzda sintezlagan innovatsion mexanizm va texnologiyalarni qo'llagan holda amalga oshiriladigan samarador yoshlarga oid davlat siyosati modelini ishlab chiqishga bo'lgan zaruratni yanada kuchaytirmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mustaqillikni mustahkamlash uni jaxonning eng rivojlangan mamlakatlar qatoridan o'rin olishi, yetishib kelayotgan yosh avlodni mustaqillik talablari asosida barkamol etib tarbiyalash jamiyatning kelgusi rivojini taminlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Chunki qaysi ijtimoiy-iqtisodiy yoki madaniy, ma'naviy va ma'rifiy muammolarning yechimiga nazar tashlamaylik, albatta bu jarayon kadrlarning bilimi aql-zakovati, o'z sohasi bo'yicha bilimdonligi, ishbilarmonlik darajasi bilan bog'liqligini ko'ramiz. Shuning uchun ham asosiy e'tiborni shakllanib kelayotgan yoshlar tarbiyasiga qaratish shu kunning eng dolzarb va kechiktirib bo'lmaz vazifalaridan biri ekanligini anglashimiz lozim. Ma'naviy jihatdan rivojlangan insonni tarbiyalash, ta'lim va maorifni

yuksaltirish, milliy uyg'onish g'oyasini ro'yobga chiqaradigan yangi avlodni voyaga yetkazish zarur. Mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyoyev tomonidan yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ularning dunyoqarashini boyitish maqsadida beshita tashabbus bugun hayotimizga tadbiiq qilinmoqda. Ushbu besh tashabbus mamlakatimizda yashayotgan barcha aholi, jumladan, yosh avlodning ma'naviyatini boyitish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etishda dasturil amal bo'lib hizmat qiladi. Har qanday mushkulot va taxdidlarni ilm, ma'rifat, mutolaa, shijoat, jismoniy baquvvatlik, sabr-bardosh bilan yengish mumkin, degan qat'iyatni yoshlarimizning ongiga singdiradi [1].

Tadqiqot metodologiyasi. Shu kunlarda oliy o'quv yurtlarida ta'lim olayotgan yoshlarning salohiyatlari nafaqat bizlarni, balki xorij mutaxassislarini ham hayratga solmoqda. Yoshlarga yaratilayotgan o'qish sharoitlari, ta'limni texnologiyalashtirish, yangi pedagogik texnologiyalarni o'rinli qo'llash uchun to'liq sharoitlar yaratilgan bo'lib, yoshlarga ustozlari talablariga qunt bilan quloq solib, ortiqcha hayu-xavaslariga berilmasdan bilim olish, kitob mutoalasiga qaytish, o'z ustida mustaqil ishlab, o'zlarida erkin tafakkur talablarini shakllantirishgina qoladi.

Yangi asrda amalga oshirish lozim va shart bo'lgan eng muxim masalalardan biri yoshlarda kitobxonlik madaniyatini yuksaltirishdir. Yosh avlodning intellektual salohiyatini yuksaltirish, yoshlar o'rtasida kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini shakllantirish, ta'lim muassasalarini badiiy, ma'rifiy, ilmiy ommabop va tarbiyaviy adabiyotlar bilan taminlashni yanada kuchaytirishga alohida e'tibor bermoq lozim.

Demak mutolaa madaniyatining muhim tarkibiy jihati shundaki ixtiyoriylik, ta'lim olish, o'qib o'rganishdagi anglash, faoliyatini erkin tanlash, takomillashuvga bo'lgan

ongli rag'bat, ichki da'vat tamoyillari bo'lib, ular inson rivojlanishi uchun o'ziga xos harakatlantiruvchi omillar sanaladi. Ma'lumki, kitobxonlik faqat ko'p o'qish bilangina belgilanmaydi. Unda avvalo o'qigan kitoblari vositasida ezgu xarakter, ezgu xulq-odob, sog'lom dunyoqarash, sog'lom turmush tarzi, ijtimoiy faolli shakllangandagina amalga oshadi. Yoshlarga yaxshi, zarur foydali axborotni, kitobni ajratib berishda tajribali murabbiylar, o'qituvchilar va adabiyotshunoslar ko'magiga ehtiyoj katta. Kitobxonlarni ayniqsa, yosh kitobxonlarni to'g'ri yo'lga yo'naltirish uchun malakali maslahatlar, tavsiyalar zarur. O'quvchilarni mutolaa yo'llashni rivojlantirish-bu mutolaa sohasida shaxsning eng yaqindagi va istiqboldagi rivojlanishi va o'z o'zini rivojlantirish maydonini yaratish bo'yicha maqsadga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatdir[2]. Jamiyatda mutolaa madaniyatni oshirish deganda faqat kitob o'qishnigina tushunish ham bir tomonlama yondoshuvga olib keladi. O'qish bilan birga odamlarga foydasi tegadigan, ezgu bilimlarni tarqatadigan, jamiyat ahloqini takomillashtirishga xizmat qiladigan kitoblarni chop etishdan tortib, ularning kitobxonlar, jumladan farzandlarimiz tomonidan o'zlashtirilishi, qalbiga jo qilinishigacha bo'lgan barcha jarayonlar mutolaa madaniyatining tarkibiy qismlaridir. Bunga mualliflarning saviyasi darajasi ham, noshirlarning did-farosati ham, kitob savdosi xodimlarining malakasiy kutubxonachilarning o'z kasbini naqadar egallagani ham, nihoyat har bir ota-onaning (o'qituvchi-murabbiyning) o'z farzandini kitobga xavasmamand etib tarbiyalashdagi imoniylatlari ham kirib ketadi.

O'sib kelayotgan avlodga, uning ma'naviy tarbiyasiga nihoyatda katta javobgarlik xissi bilan yondashish lozim. Ta'limni zo'rovonlik bilan singdirmaslik kerak. Zo'ravonlik orqali berilgan ta'lim yosh avlod xotirasidan tezda o'chib ketadi. Oqibatda uning shu sohaga nisbatan qiziqishi so'nishi mumkin. Bundan ko'rinadiki, ta'limning avvali ham yaxshi tarbiyadan boshlanadi. Xar bir ta'lim tarbiya beruvchi ta'lim oluvchiga "aqliy xujum" orqali o'zlarini himoya qilishni o'rgatishlari lozim. Yoshligidan bolaning ongiga "Sen dunyoni o'zgartirishga qodirsan" degan ishonchni singdirib borish maqsadga muvofiq bo'ladi.[3] Yosh avlodni ajdodlar hotirasiga sodiqlik ruhida tarbiyalash, aql-zakovatli, sog'lom tafakkurga ega etib voyaga yetkazish, donolar fikrida o'z aksini topgan kitob mutolaasiga chorlash va targ'ibotini olib borish hamisha zamon talabidir.

Bugungi kun yoshlari mustaqil davlatimizning kelajak taqdirini hal qiluvchi, jamiyatni rivojlantiruvchi, uni modernizatsiya qilishga qodir bo'lgan sog'lom kuchlardir. Mamlakat kelajagi xozirda tarbiyalanayotgan, sog'lom fikrlashga o'rgatilayotgan, takakkuri sog'lom kadrlar qo'lida. "Yoshlarimiz shu narsani unitmasliklari kerakki, zanjirsiz qo'l abjir, kishansiz oyoq ildam, qulfsiz til burro, erkin dil balandda parvoz qiladi"[4]. Shuning uchun erkin fikrlashga, har ko'rgan va eshitgan narsasini tafakkur qilib, o'ylab analiz qilib keyin boshqalar bilan ulashishlari kerak. Ko'r ko'rona eshitganini ommaga yoyish, birov nima desa unga ergashib ketavermaslik dorkor.

Tarixdan ma'lumki, o'z davrining barkamol insonini tarbiyalab yetishtirish komil inson ta'lablari asosida amalga oshirilsagina, maqsadga yo'naltirilgan, ijobiy natijalarni berishi mumkin. Shuni qayd etish lozimki, biz o'z o'timishimizni aniq bilmay turib bugunimizni va kelajagimizni obektiv baholay olmaymiz. Yetmish yillar mobaynida cheklangan va toptalgan xaq-huquqlarimizni, unit bo'lib ketayozgan milliy qadriyatlarimizni, milliy, madaniy va ma'naviy ma'rifiy merosimizni qayta tiklab, ularni zamonaviylashtirgan holda qo'llashdek muhim va hayrli ishga qo'l urar ekanmiz, yetishib kelayotgan yosh avlodni qayd etilgan tarixiy dalillardan to'liq xabardor qilgan holda

tarbiyalamog'imiz lozim. Bu borada yosh avlodga tarbiya beruvchi tarbiyachilarning o'zlari ham yetuk tarbiya uslubiga ega bo'lmoqlilari, millatning tarixiy, milliy qadriyatlar bilan izchil va to'liq qurollangan bo'lmoqlilari lozim. Aks holda bu tarbiya ko'zlangan ijobiy natijalarga olib kelmasligi mumkin.

Real hodisalarni chuqur bilish, fan bilan shug'ullanish insongagina hosdir. Inson aqli turli fanlarni o'rganish yordamida boyiydi, rivoj topadi. Xususan, mantiq ilmida, "Aql-xar qanday bilishning va amaliy faoliyatning mezoni sifatida talqin etiladi. Aql tarozisida o'lehanmagan har qanday bilim-chin bilim bo'lolmaydi, demak u haqiqiy bilim emas. Mantiq, insonga shunday bir qoida beradiki, bu qoida yordamida inson xulosa chiqarishda xatolardan saqlanadi"[5], - deb yozadi o'z asarlarida buyuk allomamiz Abu Ali ibn Sino. Demak mantiqiy takakkur xar bir yosh avlod uchun kerak balki, xar bir inson uchun zarur. Mantiq yordamida inson xaqiqiy bilimni yolg'ondan ajratadi va nomalum narsalarni o'rganadi. Nomalum narsalarni o'rganish va yechimini izlash yoshlarimiz uchun qiziq albatta. Buning uchun keng sharoit bo'lsa bas. Shuni unutmazlik kerakki, faqat sog'lom muhitga ega jamiyatdagina sog'lom, bilimli, aql zakovatli farzandlar tarbiyalanadi. Bugun bu borada ham anchagina ijobiy natijalarga erishayotganligimizni shu kungi taraqqiyot aniq ko'rsatib turibdi.

Tahlil va natijalar. Mantiqiy tafakkur bilan birgalikda bilimning boshqa barcha shakllarini o'zlashtirishga xarakat qilib borish inson ongini yuksaltirib boraveradi. Har qanday bilishning negizida haqiqatni aniqlash yotadi shunday ekan inson bu maqsadga o'zini o'zi takomillashtirish va o'zini o'zi bilish yo'li bilan erishadi.[6] O'z mohiyatini bilish jarayonida inson o'z menini o'zligini anglay boshlaydi. O'zligini tanigan, o'zini hurmat qilgan inson o'zgalarga ham xurmat ko'rsata oladi deyishimiz mumkin.

Bugungi kunda jamiyatimiz ma'naviy sohasiga va yoshlarimizning ma'naviy olamiga tahdid solib turgan omillar talaygina. Nafaqat siyosat va iqtisodiyot, balki ma'naviyat bobida ham bizga aql o'rgatishga, azaliy hayot tarzimiz, ruhiy dunyomizga yot bo'lgan qarashlarni majburan joriy etishga urinmoqdalar. Maqsad-yoshlar qalbini egallash, muayyan mamlakat yoki mintaqadagi biror millat yoxud xalqning ongiga, uning sezgi-tuyg'ulariga ta'sir o'tkazish, uni o'z dunyoqarashiga bo'ysindirish, ma'naviy jihatdan zaif va tobe qilish. Fikr qaramligi, tafakkur qulligi esa har qanday iqtisodiy yoki siyosiy qaramlikdan ko'ra dahshatlidir.[7] Bu esa fuqarolar ayniqsa yoshlarimizni turli niqoblar ostidagi ma'naviy tahdidlardan himoya qilish mexanizmini yanada jonlantirishni taqazo etadi.

Zamon bilan hamnafas bo'lib o'sib kelayotgan hozirgi yoshlarning ongiga yangi, teran fikrlarni singdirish bilan birgalikda, ularda shakllanib borayotgan mustaqil, tanlash huquqiga ega bo'lgan erkin pozitsiyani, sodir bo'layotgan barcha jarayonlarga nisbatan tanqidiy qarashlarni ham e'tiborga olish zarur. Tan olish joizki, yoshlarimizning har jabhada ongining yetukligi oshib bormoqda.

Xulosa va takliflar. Xulosa o'rmda shuni takidlash lozimki yoshlar mamlakat aholisining eng yosh va tez o'zgaruvchan qismini tashkil etuvchi, o'zining ijtimoiy tarkibi jixatidan bir-biriga yaqin bo'lgan qatlamidir. Ushbu qatlamning tafakkurini sog'lomlashtirish kelgusi jamiyatning sog'lomligini ta'minlovchi omil hisoblanadi. Shunday ekan, yoshlar siyosatining amal qilish bosqichlarida yoshlar kafiyyatlari, orzu-umidlari, hayotiy maqsadlari, intilishlarini ilmiy o'rganish, ulardan turli xulosalar qilish, ular intilishlarini ijobiy va bunyodkorlik ishlariga yo'naltirishga erishish o'ta dolzarb strategik vazifalardan hisoblanadi. Jamiyatni siyosiy hayotida faol ishtirok etish yoshlarda hayotiy tajribasi ortib boraveradi. Ular o'zgaruvchan va qarama-qarshi ijtimoiy

hodisalarni chuqur anglay oladilar, o'zlarining siyosiy qarashlari va hatti xarakatlariga zarur tuzatishlar kirita boshlaydi. Insoniyat shunday mavjudotki qanchalik bilgani, o'rgangani, erishgani sayin shunchalik ko'p narsalarga erishishga, anglashga harakat qilaveradi, garchi uni qanday

to'ldirishni bilmasada o'z mavjudligining sababini bilishga intiladi. Shunday qilib inson hayoti jarayonida jamiyatning siyosiy hayotida ishtirok etish, o'z huquq va manfaatlarini himoya qilish, faol bo'lishga intilish shaxs sifatida rivojlanishning muhim shartiga aylanadi.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi -T.: "O'zbekiston" nashriyoti., 2021 –B. 262-263.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolasi va kitobxonlik ma'daniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora tadbirlar dasturi to'g'risida"gi 2017-yil 13-sentyabr'dagi PQ-3271-sonli Qarori.
3. "Zukkolar va landavurlar" Malkolm Gladuell. T., 2019 B. 185-186.
4. "Yangicha tafakkur va badiiy madaniyat" Qosimova M. T., 2016-yil.
5. "Kamolot sari" Iqtidorli yoshlar ilmiy to'plami 13-son. T., 2016-yil.
6. "Gnoseologiya-bilish nazariyasi" N.A.Shermuhamedova. T., 2011-yil.
7. "Ma'naviy salohiyat" uslubiy qo'llanma. Oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilarining uzluksiz malakasini oshirish bo'yicha nazariy va amaliy mashg'ulotlar matni. Toshkent-2009.
8. O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi qonuni/2016-yil 14-sentyabr O'RQ-406-sonli/www.lex.uz/ acts/3026246 21.